

Панченко В. О.,
курсант факультету забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Науковий керівник:
Коломієць О.Л.,
старший викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
факультету забезпечення державної
безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

ЛЮДИНА У СИСТЕМІ БЕЗПЕКИ: АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР БЕЗПЕКОЗНАВСТВА

Від самого початку становлення людства його розвиток був нерозривно пов'язаний із подоланням різноманітних загроз: природи, інших спільнот, техногенних факторів й т.і.. Саме тому однією з головних умов існування та розвитку будь-якої спільноти є забезпечення її безпеки. У різні історичні періоди проблеми, пов'язані із захистом людини та її діяльності, залишаються одним із центральних напрямів наукових досліджень у багатьох галузях знань. Можливість існувати, не наражаючись на небезпеку чи ризик, завжди високо цінувалася в кожній державі та визнавалася її основним завданням. Це свідчить, що безпека виступає внутрішньою цінністю, яка реалізується як на рівні індивідуальної, так і суспільної свідомості. І як зазначає Ю. Луценко «... ця цінність має універсальний характер і визнається в якості фундаментальної всіма людьми, незалежно від їхньої раси, національності, статі, віку, соціального походження, хоча, природно, існує певна розбіжність думок, що відбивають ступінь переваг різних категорій людей» [3. с. 32].

На сьогодні системи безпеки загалом можна охарактеризувати як складні комплекси технічних, організаційних і програмних заходів, які забезпечують захист життя, здоров'я людей, майна, інформації та критичних інфраструктур від загроз і небезпек. Їх класифікують за різними підходами: за функціональним призначенням, середовищем застосування, рівнем автоматизації та рівнем інтеграції [4. с. 115].

Сутнісною ознакою систем безпеки є їх антропоорієнтованість, оскільки вони, так чи інакше створювались враховуючи постулат Протагора, що «Людина є мірою всіх речей», для захисту і забезпечення добробуту людини як центрального суб'єкта. У антропологічному контексті безпека розглядається не

лише як технічний або інституційний феномен, а як біо-культурний процес, де людина активно конструює умови для виживання, стабільності та задоволення базових потреб [5, 69]. Це включає природні захисні механізми, такі як біологічні (імунна система, інстинкти самозбереження) та психологічні (реакції на страх чи стрес), а також культурні патерни, як соціальні норми, артефакти та технології, створені для протидії загрозам. Безпекознавство, як дискурс та практика безпеки формується в глобальних і локальних контекстах, пов'язуючи їх з правами людини, владними структурами та культурними нормами, де безпека стає інструментом соціального контролю або емансипації. Наприклад, у сучасних суспільствах антропоцентричність проявляється в реакціях на глобальні виклики, як пандемії чи кліматичні зміни, де людина не пасивно реагує, а активно адаптує системи (від гігієнічних практик до міжнародних угод), роблячи безпеку антропоцентричною – створеною людською думкою та діяльністю.

Як зазначає В. Ліпкан «Коли йдеться про безпекознавство, то йдеться передусім про своєрідне поле концептуального аналізу, яке не вичерпується традиційними підходами, виробленими як у річищі загальної теорії управління, так і традиційної теорії про безпеку життєдіяльності, а також сучасних досліджень у сфері безпеки. Останні ж здебільшого зосереджують лівову частку своєї уваги або ж на питаннях безпеки як певного стану, не приділяючи належної уваги її антропогенним чинникам...» [2, с. 9]. Не можна не погодитись з контекстною думкою дослідника, що це сутнісно не правильно. Людина виступає як творець, оператор і бенефіціар систем безпеки, активно формуючи їх через культурні, соціальні та технологічні практики. У антропологічному вимірі це проявляється в багаторівневій структурі: від індивідуальних стратегій виживання (наприклад, психологічні механізми адаптації до стресу) до колективних інститутів, як збройні сили чи міжнародні організації.

Безпекознавство – це новий напрямок в науці який залучає багато фахівців з різних галузей включно з філософами в широкому контексті, та етиків, філософських антропологів, філософів культури та науки – у вузькому. «Сучасні підходи до безпеки враховують комплексність та взаємозалежність різних видів загроз» [1, с. 53]. Дослідники-безпекознавці вивчають, як люди конструюють безпеку через культурні артефакти, норми та ритуали, наприклад, відповіддю на кризу пандемії COVID-19, безпекологією став розгляд проблеми і пошук шляхів її вирішення у біологічному, соціальному, політичному, економічному та багатьох інших контекстах.

Антропоцентричність парадигми безпеки включає не лише реактивні дії, а й проактивне прогнозування загроз. У військовому контексті антропологічні практики інтегруються в роботу сил безпеки, де слід залучати фахівців з безпекознавства більш активно. Загалом, функціонування систем безпеки залежить від спроможності безпекознавців критично мислити. Антропологічний підхід до воєнного служіння фокусується на соціальних і культурних аспектах збройних сил, війни та забезпечення безпеки, розглядаючи їх як культурні феномени. У контексті безпеки воєнне служіння аналізується як культурна система, де ритуали (тренування, церемонії) формують колективну ідентичність

і лояльність. Безпекознавці вивчають, як військова культура впливає на суспільство в цілому, включаючи мілітаризацію цивільного життя, і пропонують критичний погляд на владні структури, що підтримують війну, це допомагає розкрити антропологічний вимір, де людина не є просто «гвинтиком» у системі, а активним учасником, що інтерпретує та трансформує воєнні норми і цінності. У воєнному контексті це означає, що безпека не обмежується військовими структурами, а включає культурні наративи про героїзм, жертву та колективну ідентичність, що формують людське сприйняття загроз.

Отже, антропологічний вимір воєнного служіння в системі безпеки підкреслює центральну роль людини як суб'єкта та об'єкта цих процесів. Через культурні, гендерні, медичні та етичні призми безпекознавство показує що воєнне служіння не є ізольованим феноменом, а інтегрованою частиною людського досвіду, де мілітаризація формує ідентичності, спільноти та норми.

Це сприяє глибшому розумінню безпеки як біо-культурного конструкту, пропонуючи інструменти для етичної трансформації військових практик і зменшення людських витрат. У підсумку, антропоцентричний підхід закликає до гуманістичного, але критичного аналізу, щоб забезпечити людяність систем безпеки в сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Коломієць Б. Еволюція поняття безпеки: від класичних теорій до сучасних підходів. *Economics* №6(76), 2024, С. 47-54
URL: [DOI: 10.15276/ETR.06.2024.5](https://doi.org/10.15276/ETR.06.2024.5) (дата звернення 09.10.2025).
2. Ліпкан В. Безпекознавство: Навч. посібник. К.: Вид-во Європ. унту, 2003. 208 с.
URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Lipkan_Volodymyr/Bezpekoznavstvo.pdf? (дата звернення 09.10.2025).
3. Луценко Ю. Поняття, система та класифікація видів безпеки в контексті міжнародного правопорядку. *Соціально-правові студії*. 2019. Випуск 4 (6). С. 31-39. URL: https://sls-journal.com.ua/web/uploads/pdf/S&LS_2019_Vol.%202,%20No.%204_31-39.pdf (дата звернення 09.10.2025).
4. Maslow A. H. *Motivation personality*. Harper & Row, Publishers 1954, С. 369.
URL: <https://www.holybooks.com/wp-content/uploads/Motivation-and-Personality-Maslow.pdf> (дата звернення 09.10.2025).
5. Wuxiang W. Integrating Intelligent Audio Technology and Hardware Design in Modern Security Systems. *Hangzhou Ezviz Software Co., Ltd., Zhejiang 310051, China*. URL: [doi:10.56397/IST.2025.01.12](https://doi.org/10.56397/IST.2025.01.12) (дата звернення 09.10.2025).